

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vitautes Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 185-sahifa.
2026-yil, oktabr.

MUNDARIJA

KONSTANTIN IVANOVICH KURPAYANIDI

Green energy transition in Central Asia: capacity growth, technological diversification and system constraints.....11

TURSUNKULOVA GULCHIROY BURXONOVNA

Meva-sabzavotchilik korxonalarida biologik aktivlarni hisobga olishni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.....24

MO'MINOV ABDUVALI AKBARALIEVICH, DJO'RAEV MUQIMJON YAQUBJONOVICH

Tritikale seleksiyasida molekulyar markerlardan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi: QTL, SSR, SNP va KASP yondashuvlari asosida.....30

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq yetishtirishda oqqanotga qarshi kimyoviy himoya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....43

SAYIPOV BEGZOD RAHIMOVICH

Valyuta kursi tebranishlari indeksini hisoblash va baholash.....53

KARIMOV NURBEK DEXKANOVICH

Yeryong'oq ekinlarida o'rgimchak kanaga qarshi kimyoviy kurash choralarining iqtisodiy samaradorligini baholash.....63

SHOMURODOV TOHIR BOYMUROD O'G'LI

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda aholi daromadlarining o'rni haqidagi nazariy yondashuvlar.....73

МУСТАФОКУЛОВА ЗАРИФА

Сравнительный анализ лидерства в условиях кризиса и роль молодых лидеров в развитии.....80

BOZOROVA MUHABBAT TOXTAYEVNA

Korxonalarda davr xarajatlarining iqtisodiy mohiyati, mazmuni va tasnifi.....87

RAXIMJONOVA SHOHSANAM BAXODIROVNA

Davlat-xususiy sheriklik asosida ijtimoiy soha infratuzilmasini rivojlantirishda "Value for Money" (VfM) baholash mexanizmini takomillashtirish.....95

QURBANOVA OYDIN TO'LQIN QIZI

Ishlab chiqarish korxonalari raqobatbardoshligini baholashning integral ko'rsatkichini shakllantirish.....101

SADIKOVA SHOHIDA OBIDQUL QIZI

O'zbekistonda piyoz yetishtirishning iqtisodiy o'rni va samaradorligi.....108

XAKIMOV RASHID

Oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarning o'rni va samaradorligi.....119

TOJIMATOV IZZATBEK IKROMALI O'G'LI

Don mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalarida intellektual marketing strategiyasini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish.....133

SODIQOVA GAVHAR XAYRULLA QIZI

Xodimlarni boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....142

ERGASHEV ASADBEK ULUG'BEK O'G'LI, TURSUNOV G'IYOS SUNNAT O'G'LI

Meva-sabzavotlarni qayta ishlashda hosil bo'ladigan ikkilamchi resurslarni biotexnologik qayta ishlash va ulardan samarali foydalanish.....148

RASULOV XAMIDJON YAKUBOVICH

Raqamli texnologiyalar va CRM tizimlarining kichik biznesdagi o'rni.....155

BOZOROVA MUHABBAT TOXTAYEVNA

Korxonalarda davr xarajatlarini buxgalteriya hisobini tashkil etish va uning tahlili.....168

YULDASHOV ABDUMALIK ILXOMOVICH

Ekoturizmning hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini ekonometrik baholash.....185

YULDASHOV ABDUMALIK ILXOMOVICH

Ekoturizmning hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi rolini baholashning nazariy-metodologik asoslari.....192

UO'K: 338.48-6:502/504:332.1:330.43

EKOTURIZMNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH

YULDASHOV ABDUMALIK ILXOMOVICH

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

“Turizm” kafedrası katta o'qituvchisi

E-mail: a.yuldoshev@kiut.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada ekoturizmning hududiy iqtisodiy rivojlanishga ta'siri O'zbekiston hududlari misolida ekonometrik yondashuv asosida baholangan. Rasmiy statistikada ekoturizm aylanmasi alohida hududiy ko'rsatkich sifatida shakllantirilmagani sabab turizmning iqtisodiy uzatish kanalini ifodalovchi proksi ko'rsatkich sifatida joylashtirish va ovqatlanish xizmatlari hajmining 2024-yildagi o'sish sur'ati qo'llanildi. Natijaviy ko'rsatkich sifatida yalpi hududiy mahsulotning real o'sish sur'ati olindi. 13 hudud bo'yicha tuzilgan kesimiy OLS modelida heteroskedastiklikka barqaror standart xatolardan foydalanildi. Hisob-kitoblarga ko'ra, turizm xizmatlari o'sishining 1 foiz punktga tezlashishi YAHM real o'sishi bilan o'rtacha 0,22 foiz punktlik ijobiy bog'liqlikni namoyon qiladi. Koeffitsient 5 foizlik darajada statistik ahamiyatli bo'lsa-da, modelning izohlash kuchi cheklangan ($R^2 \approx 0,17$). Natija ekoturizmning hududiy rivojlanishga ijobiy hissa qo'shishi mumkinligini ko'rsatadi, biroq uni sababiy ta'sir sifatida talqin qilish uchun ekoturizmga xos tashriflar, xarajatlar, bandlik va ekologik yuklama bo'yicha yanada batafsil panel ma'lumotlari zarur.

Kalit so'zlar: ekoturizm, hududiy iqtisodiy rivojlanish, yalpi hududiy mahsulot, ekonometrik model, turizm xizmatlari, barqaror rivojlanish, OLS.

Аннотация. В статье на основе эконометрического подхода оценивается влияние экотуризма на региональное экономическое развитие в Узбекистане. Поскольку официальная статистика не выделяет оборот экотуризма по регионам отдельно, в качестве прокси-показателя канала туристического спроса использован темп роста услуг проживания и питания в 2024 году. Результирующей переменной выступает реальный темп роста валового регионального продукта. Для 13 регионов оценена кросс-секционная OLS-модель с гетероскедастически-устойчивыми стандартными ошибками. Расчёты показывают, что ускорение роста туристических услуг на 1 процентный пункт связано в среднем с увеличением темпа роста ВРП примерно на 0,22 процентного пункта. Коэффициент статистически значим на 5%-ном уровне, однако объясняющая способность модели остаётся умеренной ($R^2 \approx 0,17$). Полученный результат подтверждает наличие положительного экономического канала, но не является доказательством чистого причинного эффекта экотуризма.

Ключевые слова: экотуризм, региональное развитие, валовой региональный продукт, эконометрическая модель, туристические услуги, устойчивое развитие, OLS.

Abstract. This article provides an econometric assessment of the relationship between ecotourism-related activity and regional economic development in Uzbekistan. Because official regional statistics do not report ecotourism turnover separately, the 2024 growth rate of accommodation and food services is used as a proxy for the tourism-demand transmission channel. Real gross regional product growth serves as the dependent variable. A cross-sectional OLS model for 13 regions is estimated using heteroskedasticity-robust standard errors. The results indicate that a one-percentage-point increase in tourism-service growth is associated with approximately 0.22 percentage points higher real GRP growth. The coefficient is statistically significant at the 5% level, although the model explains a limited share of regional growth variation ($R^2 \approx 0.17$). The findings support the view that ecotourism can contribute to local economic development through employment, household income and service-sector spillovers, but more disaggregated panel data are required for causal inference.

Keywords: ecotourism, regional economic development, gross regional product, econometric model, tourism services, sustainable development, OLS.

KIRISH

Ekoturizm so'nggi yillarda turizmning alohida segmentidan hududiy rivojlanish siyosatining vositasiga aylanib bormoqda. Uning iqtisodiy mazmuni faqat sayyohlik obyektiga tashrif bilan cheklanmaydi: turist xarajati transport, joylashtirish, ovqatlanish, gidlik, hunarmandchilik, mahalliy oziq-ovqat va boshqa xizmatlar zanjiri orqali mahalliy iqtisodiyotga tarqaladi. Ayniqsa tabiiy resurslarga boy, biroq sanoat diversifikatsiyasi nisbatan past hududlarda ekoturizm yangi daromad manbai va bandlik shakllantirish vositasi bo'lishi mumkin. Jahon banki muhofaza etiladigan tabiiy hududlarda turizmga yo'naltirilgan investitsiyalar mahalliy daromad va ish o'rinlari orqali sezilarli multiplikativ samara berishini qayd etadi (World Bank, 2021).

O'zbekiston sharoitida ekoturizm uchun tabiiy-geografik salohiyat keng: G'arbiy Tyanshan hududi, Ugom-Chotqol milliy tabiat bog'i, Zomin, Nurota-Qizilqum, Boysun va boshqa tog'-cho'l ekotizimlari tabiatga asoslangan turizmni kengaytirish imkonini beradi. Jahon banki G'arbiy Tyanshan o'rmon hududlarini mamlakatdagi muhim rekreatsion hududlardan biri sifatida ko'rsatadi. Biroq turizm iqtisodiyoti bo'yicha umumiy ko'rsatkichlar mavjud bo'lsa-da, aynan ekoturizmning hududlar kesimidagi tushumi, tashriflari yoki bandligi bo'yicha muntazam rasmiy qatorlar hali yetarli emas. Shu sabab ta'sirni baholashda proksi ko'rsatkichlardan foydalanish zarurati tug'iladi.

Maqolaning maqsadi - O'zbekiston hududlari kesimida turizmga bog'liq xizmatlar dinamikasi va real YAHM o'sishi o'rtasidagi statistik bog'liqlikni aniqlash, ushbu bog'liqlikni ekoturizmning hududiy iqtisodiyotga ta'sir mexanizmi nuqtai nazaridan talqin qilish va mavjud ma'lumotlar bazasining cheklovlarini ko'rsatishdir. Tadqiqotning amaliy qiymati shundaki, natijalar hududiy turizm strategiyasida faqat tashrif sonini emas, balki mahalliy qo'shilgan qiymat, xizmatlar zanjiri va ekologik sig'imni birgalikda boshqarish zarurligini asoslaydi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Turizm va hududiy iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik xalqaro adabiyotda turli metodlar bilan o'rganilgan. Faber va Gaubert (2019) Meksika hududlari misolida turizm mahalliy iqtisodiy faollik va ishlab chiqarishda sezilarli ijobiy spilloverlar yaratishini ko'rsatadi. Boto-García va hammualliflar (2026) Ispaniya provinsiyalari ma'lumotlari asosida turizm ixtisoslashuvi iqtisodiy o'sish, bandlik va kapital to'planishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini, biroq juda yuqori turizm intensivligida qaytim pasayishi mumkinligini aniqlagan. Bu natija ekoturizmga ham "ko'proq turist har doim yaxshiroq" degan yondashuv ilmiy jihatdan zaif ekanini anglatadi.

O'zbekiston bo'yicha eng yaqin empirik tadqiqotlardan biri Abdurakhmanova va Ahrorov (2025) tomonidan Samarqand qishloq hududlarida o'tkazilgan. 167 respondent ma'lumotlari, Cobb-Douglas funksiyasi, t-test va regressiya usullaridan foydalangan holda mualliflar ekoturizm mahalliy daromad va bandlikni oshirishini qayd etgan, ammo infratuzilma, malakali kadrlar va tartibga solishdagi kamchiliklar ta'sirni cheklashini ko'rsatgan. Ushbu xulosa hududiy iqtisodiy natijalar faqat tabiiy resurs mavjudligiga emas, balki servis sifati va institutsional muhitga ham bog'liqligini ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqot uchun O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining SIAT bazasidan 2023-2024 yillardagi joylashtirish va ovqatlanish xizmatlari hajmi hamda 2024-yil YAHM real o'sish sur'atlari olindi. Toshkent shahri yuqori urbanizatsiya va biznes xizmatlari konsentratsiyasi tufayli ekoturizmga xos hududlar bilan solishtirilganda keskin strukturaviy outlier bo'lgani sabab asosiy modeldan chiqarildi. Yakuniy tanlama Qoraqalpog'iston Respublikasi va 12 viloyatdan, jami 13 kuzatuvdan iborat.

Asosiy tushuntiruvchi o'zgaruvchi quyidagicha hisoblandi: $TOUR_GROWTH_i = [(TUR_i, 2024 / TUR_i, 2023) - 1] \times 100$. Bu yerda TUR - joylashtirish va ovqatlanish xizmatlari hajmi. Natijaviy o'zgaruvchi GRP_GROWTH_i - 2024-yildagi YAHMning real o'sish sur'ati (%). Baholash tenglamasi: $GRP_GROWTH_i = \beta_0 + \beta_1 TOUR_GROWTH_i + \varepsilon_i$. Kesimiy ma'lumotlarda

dispersiya bir xil bo'lmisligi ehtimoli mavjudligi sabab HC1 turidagi heteroskedastiklikka barqaror standart xatolar qo'llandi. β_1 musbat bo'lishi kutiladi.

Metodologik jihatdan ushbu model "sof ekoturizm effekti"ni o'lchamaydi. U ekoturizm ham faoliyat yuritadigan mahalliy turizm bozori orqali yuzaga keladigan servis talabi kanalini baholaydi. Bu farq natijalarni ortiqcha talqin qilishdan saqlaydi: kuzatilgan korrelyatsiya sababiylikning o'zi emas, balki keyingi chuqur panel yoki instrumental tahlil uchun empirik signal hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tanlama bo'yicha 2024-yilda joylashtirish va ovqatlanish xizmatlari hajmi o'rtacha 24,67% ga oshgan. Eng yuqori o'sish Samarqand viloyatida 28,94%, eng past o'sish esa Buxoro viloyatida 19,98% bo'lgan. Shu davrda real YAHM o'sishi hududlar kesimida 4,2% dan 8,2% gacha o'zgargan. Turizm xizmatlarining jami bozor xizmatlaridagi ulushi o'rtacha 31,69% ni tashkil etgan, bu ko'rsatkich hududlar iqtisodiy tuzilmasining turlicha ekanini ko'rsatadi.

1-jadval

Tadqiqotda foydalanilgan asosiy o'zgaruvchilar

O'zgaruvchi	Mazmuni	O'lchov	Manba
GRP_GROWTH	YAHMning real yillik o'sishi	%	Milliy statistika qo'mitasi, SIAT
TOUR_GROWTH	Joylashtirish va ovqatlanish xizmatlari o'sishi	%	Milliy statistika qo'mitasi, SIAT
TOUR_SHARE	Joylashtirish va ovqatlanish xizmatlarining jami xizmatlardagi ulushi	%	Muallif hisob-kitobi
N	Hududlar soni	13	Qoraqalpog'iston R. + 12 viloyat

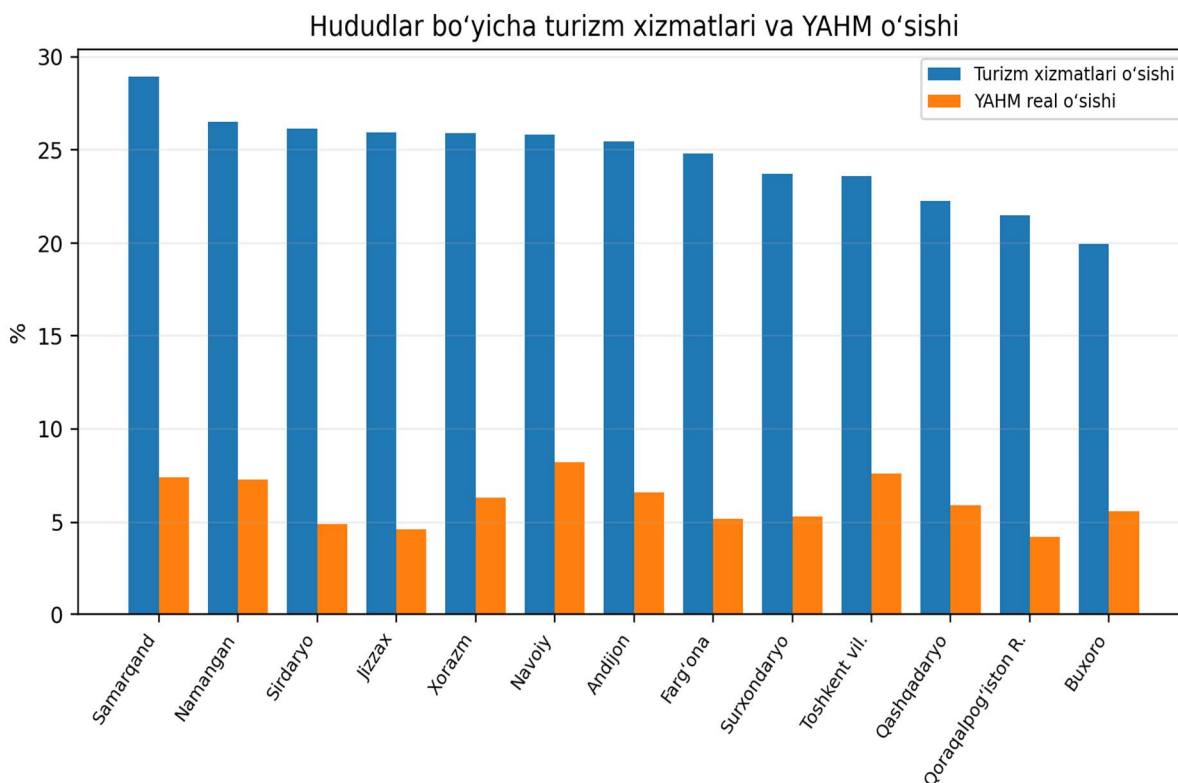
2-jadval

Hududlar bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar, 2024

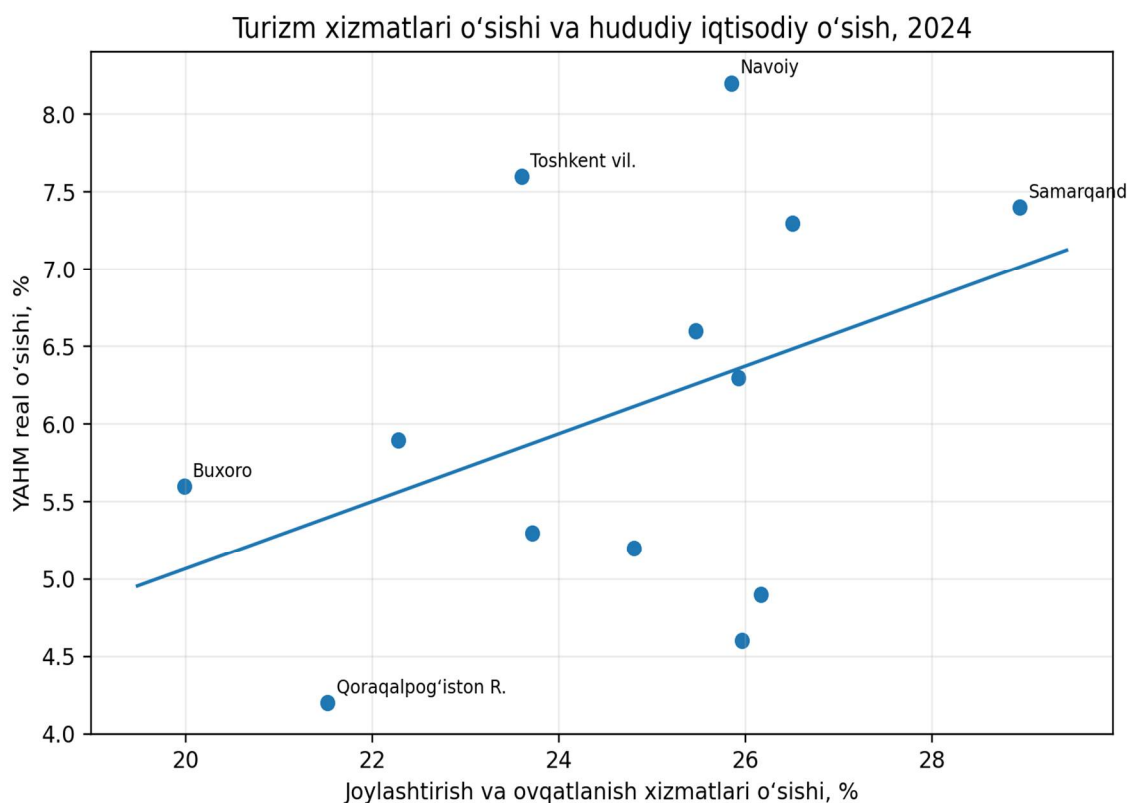
Hudud	Turizm xizmatlari o'sishi, %	YAHM real o'sishi, %	Turizm xizmatlari ulushi, %
Qoraqalpog'iston R.	21.52	4.2	36.92
Andijon	25.46	6.6	28.84
Buxoro	19.98	5.6	27.71
Jizzax	25.96	4.6	29.07
Qashqadaryo	22.28	5.9	38.26
Navoiy	25.85	8.2	26.76
Namangan	26.50	7.3	41.66
Samarqand	28.94	7.4	33.21
Surxondaryo	23.71	5.3	28.71
Sirdaryo	26.17	4.9	30.02
Toshkent vil.	23.60	7.6	23.07
Farg'ona	24.80	5.2	32.48
Xorazm	25.92	6.3	35.31

1-rasmda turizm xizmatlari o'sishi yuqori bo'lgan hududlarning barchasida YAHM o'sishi bir xil darajada yuqori emasligi ko'rinadi. Masalan, Jizzax va Sirdaryoda turizmga bog'liq xizmatlar o'sishi 26% atrofida bo'lsa-da, YAHM o'sishi 4,6-4,9% oralig'ida qolgan. Aksincha, Navoiy va Toshkent viloyatida YAHM o'sishi tezroq. Demak, hududiy rivojlanish ko'p omilli jarayon bo'lib, turizm uning faqat bir komponentidir.

1-rasm. Hududlar bo'yicha turizm xizmatlari va YAHM o'sish sur'atlarining qiyosiy ko'rinishi

2-rasm. Turizm xizmatlari o'sishi va real YAHM o'sishi o'rtasidagi bog'liqlik

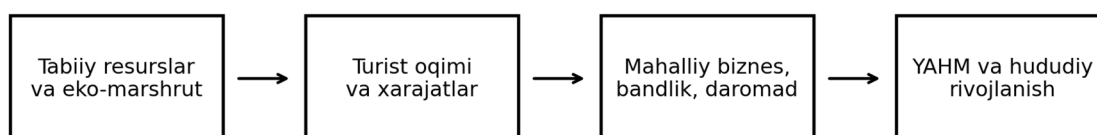
3-jadval

OLS regressiya natijalari (HC1 robust standart xatolar)

O'zgaruvchi	Koeffitsient	Robust SE	z	p-qiyamat	95% ishonch oralig'i
Konstanta	0.712	2.593	0.274	0.784	[-4.370; 5.793]
TOUR_GROWTH	0.218	0.106	2.051	0.040	[0.010; 0.426]
N = 13	$R^2 = 0.171$	Adj. $R^2 = 0.095$	F = 4.207	Prob(F) = 0.065	Dependent: GRP_GROWTH

Regressiya natijasiga ko'ra, TOUR_GROWTH koeffitsienti 0.218 ga teng. Bu boshqa omillar modelga kiritilmagan ushbu kesimiy spetsifikatsiyada turizmga bog'liq xizmatlar o'sishi 1 foiz punktga yuqori bo'lgan hududlarda real YAHM o'sishi o'rtacha 0.22 foiz punktga yuqori bo'lganini anglatadi. Robust p-qiyamat 0.040 bo'lib, koeffitsient 5 foizlik darajada statistik ahamiyatli. 95 foizlik ishonch oralig'i 0.01 dan 0.43 gacha. Shu bilan birga, $R^2=0.171$; ya'ni YAHM o'sishidagi hududlararo farqning katta qismi sanoat tarkibi, investitsiya, mehnat unumdorligi, infratuzilma, qishloq xo'jaligi va boshqa omillar bilan belgilanadi.

Natijani sababiy ta'sir deb e'lon qilish metodologik xato bo'ladi. Birinchidan, tez o'sayotgan hududlar turizmga ham ko'proq sarmoya jalb qilishi mumkin, ya'ni teskari sababiylik mavjud. Ikkinchidan, joylashtirish va ovqatlanish xizmatlari ekoturizm bilan bir qatorda xizmat safari, tarixiy-madaniy turizm va mahalliy iste'molni ham qamrab oladi. Uchinchidan, tanlama kichik va faqat bir yilga oid kesimiy kuzatuvlardan iborat. Shunga qaramay, musbat va statistik ahamiyatli bog'liqlik ekoturizmning mahalliy iqtisodiy zanjirlar orqali ishlashi haqidagi nazariy faraz bilan mos keladi.

Multiplikativ ta'sir: transport - mehmonxona - ovqatlanish - hunarmandchilik - qishloq xo'jaligi

Cheklov: tashrif bosimi va ekologik yuklama boshqarilmasa, iqtisodiy foyda uzoq muddatda pasayishi mumkin

1-rasm. Ekoturizmning hududiy iqtisodiyotga ta'sir mexanizmi

MUHOKAMA

Olingan natijalar ekoturizm va hududiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlikni ikki tomondan ko'rish zarurligini ko'rsatadi. Bir tomondan, turist oqimi mahalliy xizmatlar uchun qo'shimcha talab yaratadi, kichik biznesning aylanmasini oshiradi, mavsumiy va doimiy bandlikni shakllantiradi. Qishloq hududida bu ta'sir

ayniqsa muhim, chunki mehmon uylari, ovqatlanish, transport, gidlik va hunarmandchilik daromadlari bir necha xo'jalik subyektlari o'rtasida taqsimlanadi. Samarqand qishloq hududlari bo'yicha 2025-yilgi tadqiqot ham ekoturizmning bandlik va daromadga sezilarli ijobiy ta'sirini ko'rsatgan (Abdurakhmanova & Ahrorov, 2025).

Ikkinchi tomondan, turizm intensivligi avtomatik ravishda barqaror rivojlanish degani emas. Boto-García va boshqalar (2026) turizm ixtisoslashuvi yuqori darajaga yetganda iqtisodiy qaytim pasayishi mumkinligini ko'rsatadi. Ekoturizmda bu xavf yanada kuchli: tabiiy hududning rekreatsion sig'imi oshirib yuborilsa, resurs degradatsiyasi aynan turizmning uzoq muddatli iqtisodiy bazasini yemiradi. Shuning uchun hududiy siyosat tashriflar sonini maksimal qilishga emas, bir tashrifdan olinadigan mahalliy qo'shilgan qiymatni oshirishga yo'naltirilishi lozim.

O'zbekiston uchun eng amaliy yo'nalish - ekologik hududlar bo'yicha alohida statistik kuzatuvni yo'lga qo'yishdir. Har bir milliy bog', qo'riqxonalar va ekoturizm klasteri bo'yicha tashriflar, turistning o'rtacha xarajati, tunash soni, mahalliy bandlik, mahalliy xarid ulushi va ekologik yuklama indikatorlari yig'ilsa, oddiy proksi modeldan panel, fazoviy yoki instrumental ekonometrik modellar tomon o'tish mumkin. Jahon banki ham tabiatga asoslangan turizmga mahalliy iqtisodiy ta'sirni baholash uchun tashrif va xarajatlar bilan bir qatorda uy xo'jaliklari va bizneslar bo'yicha ma'lumot yig'ishni tavsiya etadi.

Siyosiy nuqtai nazardan, ekoturizmni rag'batlantirish yo'l, raqamli aloqa va sanitariya infratuzilmasini yaxshilash bilan birga olib borilishi kerak. Ammo yirik kapital obyektlari hududga keladigan daromadning mahalliy aholida qolishini kafolatlamaydi. Mahalliy yetkazib beruvchilar, oilaviy mehmon uylari, gidlar va kooperatsiyalarni qiymat zanjiriga ulash iqtisodiy multiplikatorni kuchaytiradi. Shu bilan birga, chiqindi, suv, transport va tashrif bosimini monitoring qilish bo'lmasa, qisqa muddatli daromad uzoq muddatli ekologik xarajat hisobiga olinishi mumkin.

XULOSA

Tadqiqot O'zbekistonning 13 hududi bo'yicha 2024-yil ma'lumotlari asosida turizm xizmatlari dinamikasi va real YAHM o'sishi o'rtasida ijobiy statistik bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. OLS modelida turizmga bog'liq joylashtirish va ovqatlanish xizmatlari o'sishining 1 foiz punktga oshishi real YAHM o'sishining o'rtacha 0,22 foiz punktga yuqori bo'lishi bilan bog'langan. Koeffitsient robust standart xatolar bo'yicha 5 foizlik darajada ahamiyatli.

Biroq bu natijani ekoturizmning sof sababiy effekti sifatida qabul qilish mumkin emas. Rasmiy statistikada ekoturizm alohida ajratilmagan, proksi ko'rsatkich boshqa turizm turlari va mahalliy iste'molni ham o'z ichiga oladi, tanlama esa kichik kesimiy ma'lumotlardan iborat. Shuning uchun maqolaning asosiy xulosasi "ekoturizm YAHMni aynan 0,22 punkt oshiradi" degan qat'iy da'vo emas. Asosiy natija shuki, turizmga bog'liq servis faolligi yuqoriroq o'sayotgan

hududlarda iqtisodiy o'sish ham tezroq bo'lish tendensiyasi kuzatiladi va bu yo'nalishni yanada aniq ekoturizm ma'lumotlari bilan tekshirishga asos beradi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda 5-10 yillik hududiy panel ma'lumotlar, ekoturistik tashriflar soni, muhofaza etiladigan hududlar yaqinidagi biznes tushumi va bandlik, investitsiya va infratuzilma nazorat o'zgaruvchilari, shuningdek ekologik yuklama indikatorlarini birlashtirish maqsadga muvofiq. Shunda fixed effects, difference-in-differences yoki instrumental variable usullari orqali sababiy ta'sirni ancha ishonchli baholash mumkin bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurakhmanova, A., & Ahrorov, F. (2025). The economic and social impacts of ecotourism on local employment and income: A case study of rural Samarkand, Uzbekistan. *Regional Science Policy & Practice*, 17(3), 100180. <https://doi.org/10.1016/j.rspp.2025.100180>
2. Boto-García, D., Balado-Naves, R., Baños-Pino, J. F., et al. (2026). The empirics of the tourism-growth nexus: How does tourism specialization affect regional growth paths? *The Annals of Regional Science*, 75, Article 135.
3. Faber, B., & Gaubert, C. (2019). Tourism and economic development: Evidence from Mexico's coastline. *American Economic Review*, 109(6), 2245-2293. <https://doi.org/10.1257/aer.20161434>
4. National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. (2026a). Growth rates of gross domestic (regional) product (annual). SIAT database. <https://siat.stat.uz/data/658/?lang=en>
5. National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. (2026b). Volume of accommodation and food services (annually, by districts and cities). SIAT database. <https://siat.stat.uz/data/4462/?lang=en>
6. National Statistics Committee of the Republic of Uzbekistan. (2026c). Total volume of service sector (by region) (annual). SIAT database. <https://siat.stat.uz/data/1210/?lang=en>
7. World Bank. (2021). Banking on protected areas: Promoting sustainable protected area tourism to benefit local communities. World Bank.
8. World Bank. (2025). Nature-based tourism: Estimating the economic impact of tourism in protected areas on local economies. World Bank.
9. World Bank. (2022). Uzbekistan: Forest landscape restoration and sustainable tourism-related background materials. World Bank.
10. Ismoilova, M. M. (2025). Ecotourism in protected areas: A literature review. *Green Economy and Development*.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjurnal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669225** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688